

Tradice české známkové tvorby podvacáté

Název emise: Tradice české známkové tvorby – Ladislav Jirka, rytec (1914-1986)

Den vydání: 20. ledna 2014

Platnost: ode dne vydání ve styku tuzemském i mezinárodním až do odvolání

Hodnota: 13 Kč - č. 795 (ČP)

Výtvarný návrh: Libuše Knotková-Jirková

Liniová rozkresba a rytec FDC: Miloš Ondráček

Rozměr známkového obrazu: 40 x 23 mm

Druh tisku: OF s liniovou rozkresbou; vytiskla PTC

Tisková forma: 4x 30; sešitky 6x (8 zn. + 4 K)

Papír: fi-an-OF

FDC: OTp v barvě černohnědé; vytiskla PTC

svou jednotkou na slovensko-maďarské hranici u Komárna. Po odstoupení pohraničí a rozpadu první republiky, kdy mu skončila základní vojenská služba, z armády odešel.

Pro republiku nešťastný rok 1939 byl pro pětadvacetiletého Ladislava Jirku velkým přelomem. Pod vlivem slavného rytce známek a

bankovek Bohumila Heinze se přihlásil do konkurzu na rytec Tiskárny bankovek Národní banky československé v Praze v Růžové ulici, nyní Státní tiskárny cenin, a hned napoprvé byl přijat. Jeho prvním šéfem byl vedoucí ryteckého oddělení tiskárny Jindra Schmidt. Mladý rytec však cítil potřebu dál se vzdělávat, a proto po celou válku vedle svého zaměstnání pilně navštěvoval kurzy kreslení ve spolku Mánes a studoval i malbu postupně u několika tehdejších významných malířů.

Osobnosti Ladislava Jirky a jeho tvorbě se obsáhle věnoval František Beneš ve Filatelii 10/1997. Díky tomu si tohoto významného rytce, od jehož narození uplynulo rovných sto let, nyní můžeme podrobněji přiblížit.

Ladislav Jirka se narodil 11. února 1914 v Třemošné u Plzně jako nejmladší z deseti dětí Josefa Jirky a jeho ženy Anny. Tatínek byl truhlářem v plzeňském pivovaru, maminka byla doma a starala se o početnou rodinu. Malý Ladislav už od školních let jevil lásku ke kreslení a malování, v otcově dílničce rád vyřezával ze dřeva a vytepával z kousků kovu. Ke dřevu i kovu měl blízko - otec a dva bratři byli truhláři, další bratr se vyučil kovorytce. Výtvarný talent v Ladislavu Jirkovi rozpoznal pan učitel Valeš, sám malíř-akvarelista, který ho učil výtvarné výchově na měšťance v Třemošné. Podporoval jej v kreslení a malování a přivedl ho na myšlenku dalšího studia na výtvarné akademii v Praze. Rodina plzeňského truhláře s deseti dětmi se však ve dvacátých letech samozřejmě měla co ohánět, takže na studia nebylo ani pomysleno. Tatínek si přál, aby se Ladislav vyučil nějakému solidnímu řemeslu, a když se uživil, pak ať si spánembohem maluje, jak chce.

Malý Ladislav rád jezdil do Plzně za svým bratrem, kovorytce. A když už tatínek rozhodl, že malířská studia nepřipadají v úvahu a musí jít do učení, vybral si alespoň obor, který byl milovanému kreslení a malování blízký - umělecké rytectví. V roce 1928, ve svých 14 letech, nastoupil jako učeň do malé plzeňské firmy Ferdinanda Malinského, kde pracoval zejména na dřevorytech, rytinách do oceli a mosazi, na razidlech, ryl i do zlata a stříbra. V polovině učení mu umřela maminka, a tak se musel ještě více snažit, aby se uživil. Jak bylo totiž tehdy obvyklé, jako učeň nedostával žádnou mzdu, a proto se mu hodilo, když mu mistr přidával práci navíc a k ní i pár korun týdně. Tovaryšskou zkoušku složil po čtyřech letech, v roce 1932. Po vyučení zůstal několik let ve stejné dílně, v roce 1936 však byl povolán na dva roky na vojnu. Vojenskou službu vykonával ve Vojenském zeměpisném ústavu v Praze-Dejvicích, kde pracoval jako rytec v tiskárně map. V roce 1938, v období mobilizace, byl se

V roce 1942 se v tiskárně bankovek seznámil se svou budoucí ženou, slečnou Olgou Šubrtovou, která zde pracovala jako korespondentka a později jako pracovnice kůžebyny bankovek. V roce 1943 se vzali a v roce 1945 se jim narodila dcera Olga, dnes dětská lékařka, o čtyři roky později pak druhá dcera, Libuše, nyní výtvarnice. Mladá rodina bydlela ve dvoupokojovém bytě na Smíchově, počátkem 60. let se přestěhovali do rodinného domku v Praze 6 na Hanspaulce.

V období protektorátu se Ladislav Jirka podílel na vzniku pětisetkorunové bankovky Slovenského státu, po osvobození vytvořil první poválečnou tisícikorunu. Tehdy se také poprvé pokusil vstoupit na pole známkové tvorby. Možná byl inspirován příkladem svých tehdejších kolegů - rytců z tiskárny bankovek, kteří se na přípravě poštovních známek tradičně podíleli. Bez jakékoli zakázky pošty, zatím jen sám pro sebe, navrhl a vyryl dvě známky, s portréty Jana Kollára a Jana Žižky z Trocnova. Už tyto dvě rané práce třicetiletého autora prozrazují jistou ruku a dokonale zvládnutou techniku. Otisky rytin se líbily slavnému Maxi Švabinskému, který Jirku doporučil československé poštovní správě pro známkovou tvorbu.

První rytinou, kterou Ladislav Jirka pro československou poštu vypracoval, byl kupon s vyobrazením slunečnice pro dvě hodnoty s portrétem dr. Jindřicha Vaníčka z emise XI. všesokolský slet 1948. První rytinou známky pak byla hodnota 3 Kčs L. Štúr z emise 100. výročí Slovenského povstání 1948, ke které vyryl i kupon. V následujících bezmála čty-

řiceti letech vytvořil kolem pěti set rytin výplatních, příležitostných, leteckých a doplňkových známek, rytin pro aršíky, kupony, FDC a celiny pro československou poštovní správu i poštovní správy zahraniční. S nadsázkou se dá říci, že pro poštu měsíc co měsíc vytvářel jednu novou rytinu! (Přesnější by bylo říci jednu ryteckou zakázku, protože pro vícebarevné známky tištěné OTp se vytváří samostatná rytina pro každou barvu zvlášť, takže jednotlivých rytin bylo samozřejmě daleko více.) Tento obdivuhodný počet ještě více vynikne, uvědomíme-li si, že této mravenčí práci, neobyčejně náročné na čas a trpělivost, u níž jeden chybný pohyb rydla může zkazit týdny tvořené dílo, se věnoval po večerech a sobotách a nedělích, vedle svého hlavního zaměstnání rytce ve Státní tiskárně cenin.

Za 35 let působení v Tiskárně bankovek Národní banky československé, později Tiskárně bankovek Národní banky pro Čechy a Moravu, dnes Státní tiskárně cenin, vedle mnoha dalších rytin vytvořil Ladislav Jirka samostatně deset bankovek (je obvyklé, že jeden rytec ryje vždy jednu stranu bankovky), na několika dalších se podílel. Nejznámějšími jeho bankovkami, na které si většina z nás jistě dobře vzpomíná - měli jsme je mnohokrát v ruce - jsou hnědá desetikoruna z roku 1961 (s pionýrkou), hnědočervená padesátikoruna z roku 1964 (Slovnaf), zelená stokruna z roku 1961 (hutník a žena se snopem obilí); poslední prací pak byla pětisetkoruna z roku 1973 s námětem osvobození.

V roce 1974 odešel Ladislav Jirka do důchodu a věnoval se už jen známkové tvorbě. Od svých šedesáti let do roku 1985, kdy ze zdravotních důvodů musel s rytím známek přestat, vytvořil ještě více než stovku rytin známek a aršíků, mnoho rytin pro kupony, celiny a obálky dne vydání, na několika dalších arších se podílel ryteckou výzdobou plochy mimo známky. V roce 1984 však utrpěl těžký úraz při pádu ze střechy

své chaty; započaly vleklé zdravotní komplikace, které vyvrcholily mozkovou příhodou, v jejímž důsledku Ladislav Jirka 15. 5. 1986, dva měsíce po svých dvaasedmdesátých narozeninách, zemřel. Poslední známka, na níž se rytecky podílel, je hodnota 3 Kčs s autoportrétem V. V. Reinera z emise Pražský hrad 1989, vydaná 9. 5. 1989, tedy tři roky po jeho smrti. Vztah rodiny Ladislava Jirky k naší známkové tvorbě však pokračuje. Rytcová mladší dcera, paní Libuše Knotková, se svým mužem Jaromírem Knotkem jsou totiž autory výtvarných předloh řady emisí České republiky s náměty ochrany přírody.

Ta také navrhla novou známku k otcovu jubileu. Mohlo by se sice zdát zvláštní, že známka věnovaná rytci není provedena rytinou. V tomto případě však ušlechtilé připravené ofsetové tiskové podklady se zakomponovanou ryteckou rozkresbou umožnily až překvapivě věrně reprodukovat miniaturizované slavné Jirkovy rytecké práce - přepis Svolinského Krojů, Hub a transpozici Dürerovy Ružencové slavnosti. Stejnou technikou jsou tištěny samozřejmě i kupony známkového sešitku, jejichž provedení je zcela srovnatelné s původním ocelotiskovým. Nová emise je prostě dobrým příkladem, že perfektně připravený a provedený ofsetový tisk je rovnocennou variantou rotačního ocelotisku kombinovaného s hlubotiskem, a ve věrnosti vyjádření detailů jej dokonce může i předčít. Přesvědčit se o tom můžete snadno - stačí se na tuhle zdařilou známku a její kupony podívat lupou.

Kresebnou výzdobu FDC tvoří portrét Ladislava Jirky při práci; skloněn nad ryteckou destičkou si prohlíží rozpracované dílo. Kompozici dotvářejí tužky, rydla, rozpracované destičky a zřejmě i otisk jedné z nich. Na razítku je podpis tvůrce ve stylizované lupě, datum vydání a domicil Praha.

